

Fecr Yayınları: 436

HZ. ÂDEM VE YARATILIŞ KISSASI İLE İLGİLİ
İSRÂİLİYYÂT
-Âlûsi'nin Rûhu'l-Meânî Tefsiri Özelinde-

Dr. Mehmet ERGÜN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM ve REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Ağustos 2017 (İlâhiyât Yayınları)
2. Baskı (Gözden Geçirilmiş): Temmuz 2021

ISBN: 978-625-7879-81-1

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

Hz. ÂDEM VE YARATILIŞ KISSASI İLE İLGİLİ
İSRÂİLİYYÂT
-Âlûsi'nin Rûhu'l-Meânî Tefsiri Özelinde-

Dr. Mehmet ERGÜN

Ankara 2021

Dr. Mehmet ERGÜN

1973 yılında Manisa'nın Salihli ilçesinde doğdu. 1998 yılında Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2006 yılında Süleyman Demirel Üniversitesinde Yüksek Lisansını, 2016 yılında Dokuz Eylül Üniversitesinde Doktorasını tamamladı. 2001-2017 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığında Vaiz olarak görev yaptı. 2018 yılından beri Manisa Celal Bayar Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Tefsir Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	11
I. İSRÂİLİYYÂT	11
A. Tanımı	11
B. İsrâiliyyâtın Tefsire Girişi	13
C. İsrâiliyyâtın Kısımları	18
1. İslâm'a Uygun Olan Rivayetler	18
2. İslâm'a Uygun Olmayan Rivayetler	20
3. Hakkında Kesin Bir Hüküm Bulunmayan Rivayetler	21
D. İsrâiliyyât Açısından Tefsirler	21
1. İsrâiliyyâtı Senetleriyle Nakledip Haklarında Değerlendirme Yapmayanlar	21
2. İsrâiliyyâtı Senetleriyle Nakledip Haklarında Değerlendirme Yapanlar	22
3. İsrâiliyyâtı Senetsiz Olarak Nakledip Hakkında Değerlendirme Yapmayanlar	23
4. İsrâiliyyâtı Senetsiz Olarak Nakledip Hakkında Değerlendirme Yapanlar	24
5. İsrâiliyyâtı Durumlarını Okuyuculara Bildirmek Amacıyla Senetsiz Olarak Nakledenler	25
6. İsrâiliyyâta Yer Verenleri Eleştirip Aynı Hataya Kendileri Düşenler	25
II. ÂLÛSÎ'NİN HAYATI VE İLMÎ ŞAHSİYETİ ----	26
A. Hayatı	26
B. Eserleri	29
1. İlmî Eserleri	29
2. Edebi Eserleri	31

C. Tefsirdeki Metodu -----	33
III. Hz. ÂDEM -----	34
A. Âdem Kelimesinin Anlamı -----	34
B. Semavi Dinlerin Hz. Âdem Konusunda Karşılaştırılmaları -----	35

BİRİNCİ BÖLÜM

RÛHU'L-MEÂNİ TEFSİRİNDE Hz. ÂDEM ve

YARATILIŞ KISSASI-----	39
A. Hz. Âdem'in Yaratılışı -----	39
1. Kâinatın Yaratılış Şekli-----	39
2. Hz. Âdem İlk İnsan mıdır?-----	42
3. Âdem'in Yaratıldığı Yer-----	48
4. Âdem'in Halifeliği Meselesi-----	50
5. Allah'ın Âdem'i Kendi Eli İle Yaratması-----	52
B. Hz. Âdem'in Cennet Hayatı -----	54
1. Hz. Âdem'e Cennette Verilen Nimetler -----	55
2. Cennetteki Yasak Ağaç -----	56
3. Havvâ'nın Yaratılması-----	57
4. Havvâ'nın Yaratılma Zamanı-----	63
C. Melekler-----	65
1. Meleklerin Mahiyeti -----	65
2. Âdem'e Secde Etmeleri Emredilen Melekler -----	68
3. Meleklerin Masumiyeti -----	70
4. Allah'ın Hitap Ettiği Melekler Hangileridir -----	71
5. Meleklerin Tartışmaları-----	74
D. İblis -----	77
1. Cinlerin Yaratılış Keyfiyeti-----	77
2. İblisin Mensubiyeti -----	79
3. İblisin Züriyeti ve Çoğalması-----	84
4. İblisin Âdem ve Havvâ'ya Vesvese Vermesi-----	86
E. Hz. Âdem'in Dünya Hayatı -----	91
1. Âdem'in Tevbesi-----	92
2. Hz. Âdem ve Havvâ Dünyada Nereye İndirildi ----	93

3. Hz. Âdem'in Dünyadaki Rızık Temini -----	96
4. Âdem Ve Havvâ'nın Çocukları Konusunda Allah'a Ortak Koştuıkları İddiası-----	97

İKİNCİ BÖLÜM

ÂLÛSÎNİN İSRÂİLİYYÂTA KARŞI TUTUMU -----	101
A. İsrâiliyyâtı Tenkit Eden Alaycı Bir Üslup Kullanması	102
B. Peygamberlerin Masumiyetine Zarar Veren Rivayetleri Eleştirmesi-----	105
C. Sahih Olarak Kabul Etmediği Rivayetleri Remiz ve İşa- retlerle Açıklaması -----	107
D. Bazen Bir Değerlendirmede Bulunmadan İsrâiliy-yâtı Rivayet Etmesi-----	111
SONUÇ -----	117
KAYNAKÇA -----	121

ÖNSÖZ

Başta Yahudi ve Hıristiyan kaynaklı olmakla birlikte diğer inançlara ait olup bazı İslâmî konuların açıklanmasında başvurulan İsrâiliyyât türünden rivayetler, özellikle tefsir, hadis ve tarih kaynaklarında ve İslâmî literatürün hemen her alanında karşımıza çıkmaktadır. Müslüman ilim adamlarının kimisi bu tür rivayetleri tümünden reddetme yolunu tercih ederken, kimileri daha objektif bir yaklaşım içerisinde davranarak onları belli ölçütler ışığında değerlendirmeye tabi tutmuşlar ve bunun sonucuna göre tavır almışlardır. Özellikle ilk dönemlerdeki bazı ilim adamları ise bu rivayetleri sadece nakletmekle yetinmişler ve değerlendirmeyi okuyucuya bırakmışlardır. İsrâilî rivayetler Müslümanlar -özellikle halk tabakası- tarafından o kadar benimsenmiştir ki, bazı müellifler yanlış olduklarını bile bile yine de onları eserlerinde nakletmekten vazgeçememişlerdir. Sonuçta bu tür rivayetler hiçbir zaman İslâm ilim dünyasının tartışma gündeminden düşmemiştir.

Biz bu kitabımızda Osmanlı'nın son dönemlerinde Bağdat'ta yaşamış olan Ebu's-Senâ Şihâbu'd-dîn Mahmûd el-ÂLÛSÎ (v.1270/1854)'nin en önemli eseri sayılan *Rûbu'l-Meâni fî Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Sebu'l-Mesâni* isimli tefsirinde İsrâilliyyât kaynaklı haberlere karşı olan bakışını değerlendirmeyi ve bunu yaparken de özelde Âdem ve yaratılış kıssası ile ilgili ayetlerin tefsirini ele aldık. Âlûsî, sufi kimliğiyle ön plana çıkmasına rağmen bazılarınca vehhâbilikle itham edilmiştir. Dışarıdan bakıldı-

ğında böyle iki uç noktada birden kabul edilecek kadar renkli bir kişiliği olan ve ilmi eserler meydana getirme açısından duraklama dönemi sayılan yıllarda Bağdat ilim dünyasına hareket getiren bir müfessirin İsrâiliyyâta karşı tutumunu belirlemek, gerek müellifin ve gerekse devrin ilmi düşünce yapısını belirlemek için hayli önemlidir.

Kitabımızın giriş bölümünde öncelikle İsrâiliyyât konusunu tanımı ve tefsir ilmine girişi açısından ele alarak belli başlı tefsirleri bu yönden değerlendirdik, Âlûsî'nin hayatı, eserleri ve ilmi kişiliğini genel hatlarıyla özetledik ve Hz. Âdem hakkında kutsal kitaplarda verilen bilgileri aktararak bunları karşılaştırdık. Birinci bölümde, Hz. Âdem ve yaratılış kıssasının ele alındığı ayetlerin tefsirinde nakledilen hangi haberler İsrâiliyyâttır hangileri değildir bunu anlamaya ve bu tefsirde ayetler açıklanırken İsrâiliyyât kaynaklı haberlere hangi amaçla, ne kadar yer verildiği ve bu haberlere değinilirken bir değerlendirme süzgecinden geçirilip geçirilmediği belirlemeye çalıştık. İkinci bölümde Âlûsî'nin İsrâili rivayetler karşısında takındığı değişik tutumları örnekleriyle beraber gösterdik.

Araştırmamız esnasında Âlûsî'nin naklettiği rivayetlerin kaynaklarını elimizdeki imkânlar ölçüsünde bulup dipnotlarda göstermeye ve böylece Âlûsî'nin tefsirini yazarken başvurduğu kaynakları da gözler önüne sermeye gayret ettik.

Dr. Mehmet ERGÜN